

ANIT TASARIM DİLİ KURULUŞUNDA TEMSİLİN ARACI OLARAK BİÇİM VE BİÇİMSEL ÖRGÜTLENME DÜZENİ

• Dr. Öğr. Üyesi. Sevda Duygu KOLBAY

ÖZET

Anıtlar, ontolojik açıdan sanat ve mimarlık disiplininin arakesitinde yer almaktadır. Bir tasarım ürünü olarak anıt oluşumunda, öncelikli beklenti, doğrudan veya örtük yollarla anlamın aktarımıdır. Anıt ve anma temalı tasarım yarışmaları bu arayışın ön plana çıktığı fikir üretim süreçleridir. Nesnenin biçimlendirilişi, anlamın üretimi için etkin bir yol oluşturur. Manifestolarla yapılandırılan içerik biçim ile bağlama tutunur. Tasarımcı ile gözlemci arasındaki iletişim, imgelerin kolektif hafızadaki temsilleri üzerinden sağlanmaktadır. Çalışma kapsamında, yarışma projelerinde söylem üretme çabasında biçimi örgütleyen görece değişkenlerin tasarım dili üzerindeki etkisini ve biçim ile temsilde betimlenebilecek karşılığı araştırmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, anıt ve anma temalı yarışma süreçlerinde sunulan fikir projesi önerileri üzerinden anlambilimsel çözümleme gerçekleştirilmiştir. İncelenecek örneklerin seçimi için, tasarımcının aynı oluşu, tasarımda benzer asal geometrilerin yer alışı bir ölçüt olarak kabul edilerek, biçim organizasyonlarında öğenin bağlamı içindeki yeri araştırılmıştır. Yazar tarafından, tasarım dili küp ve koni tabanlı biçimsel öğeler kullanılarak benzer yaklaşımla geliştirilmiş, İstanbul'un Mezarları Yarışması/Lefter Küçükandonyadis Anıt Mezarı, 1.Ödülü (2020) ve Kaş'ın Kahramanları Anıtı Yarışması/Mustafa Ertuğrul Aker ve Yusuf Ziya Erdil Anıtı, Eşdeğer Ödülü (2021) ve Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtı Önerisi (2023) anlambilimsel açılımında temsilin biçim ve biçimsel örgütlenme düzenine dayalı kökleri aranmıştır. Anımsatma değerinin, yapım nedeninin, yapılı çevre özelliklerinin farklılaştığı koşullarda, asal geometrilerden türetilebilecek benzer biçimsel öğelerin bağlam içinde kazanabileceği farklı temsiller irdelenmiştir. Tasarım dilinin kodlanması ve örüntü dizgelerinin algıdaki yansımaları biçim grameri açılımında tartışılmıştır. Elde edilen çıkarımlar, anlamın, nesnenin biçimi ile olduğu kadar bütündeki kurgusu üzerinden nasıl yakalanabildiğine yönelik imgesel referanslar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anıt, Tasarım, Biçim, Bağlam, Temsil.

* İstanbul Gedik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Anabilim Dalı, duygu.kolbay@gedik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7558-7385

FORM AND FORMAL ORGANIZATION AS A TOOL OF EXPRESSION IN MONUMENT DESIGN LANGUAGE

• Assoc. Prof. Sevda Duygu KOLBAY

ABSTRACT

In ontological terms, the monuments are situated at the intersection of the art and architecture disciplines. In the formation of a monument, as a design object, the primary expectation is the conveyance of meaning through direct or implicit means. The monument and memorial themed design competitions are idea generation processes in which the referred pursuit comes into prominence. The form of the object constitutes an effective means for the generation of meaning. The content structured by the manifestos holds on to the context through form. Communication between the designer and the observer is ensured over the images' expression in collective memory. Within the scope of the study, it was intended to investigate the effect of relative features organizing the form generation, on design language and the reflection that conveyed through form. Accordingly, semantic analysis was performed on the concept project proposals presented in the monument and memorial themed competitions. The selection of the structures to be examined based on uniformity of the designer and the presence of similar fundamental geometries in design as criteria. The place of the element -within the context- in the form organizations was investigated. In consideration of semantic insight, through Istanbul's Tombs Competition/Lefter Küçükandonyadis Mausoleum, 1st Prize (2020) and Kaş's Heroes Monument Competition/Mustafa Ertuğrul Aker and Yusuf Ziya Erdil Monument, Equivalent Prize (2021) and Efeler Municipality Centenary Monument (2023) category, which were developed through similar approaches of author in design language using cube and cone-based formal elements, the roots of expression based on form and formal organization are analyzed. Under conditions in which the value of reminder, cause of construction, and built environment features differed, the different representations that similar formal elements, which may be derived from fundamental geometries, may possess within the context were addressed. The coding of the design language and the reflections of the shape pattern systems in perception were discussed in the insight into the grammar of form. The inferences present imaginary references regarding how the meaning is able to be conveyed through the form.

Keywords: Monument, Design, Form, Context, Expression.

* Istanbul Gedik University, Architecture and Design Faculty, Department of Architecture, duygu.kolbay@gedik.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-7558-7385

1. GİRİŞ

Temel amacın anlamı aktarmak olduğu biçimsel dil örüntüsünde, temsildeki karşılığın nasıl yakalanabileceğine yönelik arayış bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturur. Sanat ve mimarlık disiplinleri arakesitinde, anıt tasarımında, formu tanımlayan elementer geometrinin düzeni ve bu yolla taşınan sembolik değerler arasındaki bağ belirginleşir. Anıt ve anma temalı tasarım yarışmaları bu arayışın ön plana çıktığı fikir üretim süreçleridir. Çalışma kapsamında, yarışma projelerinde söylem üretme çabasında biçimi örgütleyen görece değişkenlerin tasarım dili üzerindeki etkisini ve biçim ile temsilde betimlenebilecek karşılığı araştırmak hedeflenmiştir. Eylem odağının ve çalışma alanının tanımlanmış olduğu bu süreç oluşumlarında, temsil, kolektif bellekteki yansımalar üzerinden tasarımcı ile gözlemci arası etkin iletişimi sağlayan araçtır. Diğer taraftan, anlamı taşıması hedeflenen biçimsel ögenin ifadesel karşılığı öznel bakış açısı ve yoruma bağlı olarak çeşitlenmektedir. Her tasar sürecinin uzam, zaman ve koşullar bağlamında farklılaşması kaçınılmazdır, ancak eşdeğer süreç girdilerinde değişkenlerin yorumlanması yolu ile ortaklıklar okunaklı kılınabilir. Çalışma kapsamında, yarışma projelerinde söylem üretme çabasında biçimi örgütleyen görece değişkenlerin tasarım dili üzerindeki etkisini ve biçim ile temsilde betimlenebilecek karşılığı araştırmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, anıt ve anma temalı yarışma süreçlerinde sunulan fikir projesi önerileri üzerinden anlambilimsel çözümleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, öncelikle biçim grameri açılımında biçimsel öğelerin bilişsel açıdan algıda etkili karşılıklarına yönelik sınıflama düzeni kurmaya, ardından bu işleyişi sınamada kullanılacak örnek yapıların seçim ölçütünün oluşturulmasına, incelenmesine, ortaklıkların belirlenmesine dayalı bir yöntem benimsenmiştir. İncelenecek örneklerin seçimi için, tasarımcının aynı oluşu, tasarımda benzer asal geometrilerin yer alışı bir ölçüt olarak kabul edilerek, biçim organizasyonlarında ögenin bağlamı içindeki yeri araştırılmıştır. Nitel karşılaştırmalı analizlerde nedenselliği en az üç örnek üzerinden sorgulamak sistematik veriler elde edebilmeyi sağlar (Neuman, 2006: 358). Bundan ötürü, yazar tarafından tasarım dili küp ve koni tabanlı biçimsel öğeler kullanılarak benzer yaklaşımla tasarlanmış üç adet anıt tasar önerisi ele alınmıştır. İstanbul'un Mezarları Yarışması/Lefter Küçükandonyadis Anıt Mezarı, 1.Ödülü (2020) ve Kaş'ın Kahramanları Anıtı Yarışması/Mustafa Ertuğrul Aker ve Yusuf Ziya Erdil Anıtı, Eşdeğer Ödülü (2021) ve Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtı Önerisi (2023) strüktürlerinin anlambilimsel açılımında temsilin biçim ve biçimsel örgütlenme düzenine dayalı kökleri aranmıştır. Anımsatma değerinin, yapım nedeninin, yapılı çevre özelliklerinin farklılaştığı koşullarda, asal geometrilerden türetilebilecek benzer biçimsel öğelerin bağlam içinde kazanabileceği farklı temsiller irdelenmiştir.

Biçim, materyal seçenekleri, teknoloji olanakları ve toplumsal değerler etkisinde

şekillenen nesnenin, anıtın, semantik kökenine ilişkin geniş bir söz alanı tanımlar. Bir tasarda, öğelerin bir araya geliş düzenine bağlı olarak, duyuşsal ve deneyimsel açıdan farklı ifadesel karşılıklar oluşur. Tunalı'ya göre (1998: 33), biçimlerin özü duyum ile kavranır, sanat yapıtı bir duyumlar bütünüdür. Duygu ve düşünceler nesnede cisimleştirilir. Heidegger (2011: 113), nesnenin bir yapıt olarak biçimlendirilişini varlığını açığa çıkması olarak nitelendirir. Riegl (2015: 91), anıtlarda biçim ile tanımlanan öznel nitelikleri sürekli bir değişim içinde olan görece sanat değerleri olarak kabul eder. İmge, nesnel dünyadan öznel bilince aktarılırken anlamı taşıyacak şekilde örgütlenir. Bu noktada, biçimin imgelere, işaretlere, göstergelere ve dolayısıyla semantik karşılığına nasıl dönüştürülebileceğine yönelik örüntü dili çözümleme hermenötik açılımda mümkündür. Sayın ve Gorbon (2009: 74), bir tasarımın fenomenolojisinde dilsel ve varoluşsal iki eksenin ortaya çıktığını vurgular. Söylemin aktarımında, dilin yarattığı ortaklaşa kuralları temsil alanının belirlenmiş aracı olarak görür.

Mimari ürünlerin/sanat yapıtlarının karakteristik özellikleri tasarım dili oluşturmaktadır. Söylem kurgusunda dil, sözcüklerin söz öbekleri içindeki diziliminden oluşur. Tasarım, bileşenlerin kompozisyon içindeki organizasyonudur. Dolayısıyla, tasarımda anlam önermeleri için geometrik sözdizimine dayalı çözümlenmelerin oluşturulması bir gerekliliktir. Biçim grameri ile topolojik kategorilere dayalı olarak kalıplar oluşturulabilmektedir. Biçim gramerinin kökeni dilbilimine dayalıdır. Chomsky (1956: 114), sonlu olan bir alfabe üzerinden çeşitlenen kombinasyonları sınıflayan kurallar dizisini biçimsel dilbilgisi olarak kabul eder. Bu yaklaşımda, biçim grameri kuruluşu yinelemeli ve analitik olarak iki ana kategoriye ayrılır. Yinelemeli dil bilgisinde, dizgi olasılıkları belirli bir başlangıç görüntüsü üzerinden art arda yeniden yazılarak kurallar dizisi üretilir. Böylece, biçimsel açıdan tekrarlar içeren bir algoritmanın kalıpları oluşturulur. Analitik dilbilgisinde ise gelişigüzel bir dizgenin girdi dizisi içindeki ayrıştırıcı öğeler kelime dağarcığını oluşturur. Analitik dilbilgisi biçimi okumaya odaklıyken üretken dil bilgisini biçimi kodlayarak türetmeyi sağlamaktadır. Bilginin kodlanış yolu üzerinden nesne içindeki yerleşik anlamı keşfetmek üzere okumalar yürütülebilmektedir. Dil örüntüsünde verilerin özne-yüklem-nesne ifadesinde kodlanmasıyla kelime dağarcığı kurulur. Algoritmalar semantik ağda muhakeme edilen kuralı açık belirtilerle tanımlamayı sağlar (Petrova ve Pauwels 2021). Anlambilimsel çözümlemede söz dizimi örtük tasarım alanını tanımlar.

Göstergebilim/Semiyolojinin amacı hem sözlü hem de sözsüz işaretleri yorumlamaktır. Dil bir göstergeler dizgisidir. Göstergelerin olduğu her yerde bir dizge vardır. Dizgeler örtük bilgiyi görünür kılmanın aracıdır. Saussure'e göre (1959:65), gösterge gösteren bir biçim ile gösterilen bir düşüncenin birleşmesidir. Anlambilimsel yaklaşımda üç temel gösterge sınıfı vardır: Görüntüsel gösterge, belirti, asıl gösterge. Tüm göstergeler

bir gösterenle gösterilen, bir biçim ve ilgili bir anlam ya da anlamlardan oluşur ama gösterenle gösterilen arasındaki ilişki bu üç tip gösterenin her biri için değişiktir. Görüntüsel göstergede, gösterenle gösterilen arasında gerçek bir benzerliği içerir. Belirtide, gösterenle gösterilen arasındaki bağıntı nedenseldir. Asıl göstergede ise, gösterilenle gösteren arasındaki bağıntı nedensiz ve uzlaşımaldır (Culler, 1985:101). Semiyolojiyi terminolojiye kazandıran Saussure'ün çalışmalarından büyük ölçüde etkilenmiş olan Barthes (1986) tüm ontik sistemlerin birbiriyle ilişkili göstergelerden oluşan yeni bir mit/yan anlam oluşturacağı iddiasındadır. Güçlü yan anlamlar kazanabilen çağrışımsal bir sistemin önceden var olan bir gösterge sistemi üzerine inşa edilmiş semiyolojik sistem olduğunu savunmaktadır. Biçim, temsil ettiği ifade için betimleyicidir. Gösteren imge ve gösterilen kavram bir araya gelerek düz anlamlı bir gösterge oluşturur. Bu yan anlamsal geçiş nötr bir göstergeyi ideolojik bir araca dönüştürmenin anahtarıdır. Mevcut kullanım düz anlamsal sistemin göstergesini devralır ve onu ikincil/yan anlamsal bir çağrışımın göstereni haline getirir (Griffin, 2019). İşaretler teorisinin savunucusu Peirce ise, düşünceyi içselleştirilmiş söylem olarak tanımlayarak geliştirmiştir. Saussure ve Barthes'ın gösteren ve gösterilenden oluşan ikili gösterge anlayışını nesne, temsil eden ve yorumlayan şeklinde ayrıştırılmıştır (Short, 2007:21). Görüldüğü üzere, görüngüler arasındaki teorik neden-sonuç bağları birçok düşünür tarafından anlam üretim aracı olarak yapılandırılmıştır. Biçim grameri yöntemi aracılığıyla, ilk defa, Stiny ve Gips (1971: 127) tarafından sanat yapıtlarını sınıflamak amacıyla şekiller ve şekiller arasındaki uzamsal ilişkiler, şekilleri tanımlayan kelime öğeleri kabulünde noktalar, doğrular, düzlemler ve hacimler üzerinden ele alınmıştır.

Çalışmanın araştırma yöntemi göstergebilim ile kurgulanacak bu diyalektik döngü çerçevesinde tutulmuştur. Nesnenin biçiminin temsilde belirleyici olduğu argümanı üzerinden anıt örüntü dizgeleri kuruluşunda anlambilimsel karşılık tanımlı hale getirilmiştir. Bu amaçla, biçim grameri yöntemi kullanılarak veri toplama, verileri işleme, karşılaştırma ve bulguları elde etmeye dayalı bir araştırma yaklaşımı izlenmiştir. Çalışma, iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. “Gösteren” / “nesne” üzerinden biçimsel çeşitliliği belirleyip, bilişsel açıdan görsel algılamada oluşabilecek karşılıkların tespiti için literatür taraması yapılmıştır. Biçim dizgesi içindeki topoloji, biçim grameri açılımında morfolojik, sentaktik ve pragmatik açıdan tanımlanarak öğelerin oluşturabileceği farklı duyuşsal etkiler araştırılmıştır. Buradan elde edilen ölçütler üzerinden, biçim bağlamı içinde ele alınarak, “gösterilen” / “temsilen edilen değer” açılımında ortaya çıkan sonuçlar irdelenmiştir. Kuramın geçerliliği ve biçimi örgütleyen değerlerin bağıntısı, nitel karşılaştırmalı analiz ile 3 ayrı anıt önerisi üzerinden sorgulanmıştır.

İstanbul'un Mezarları Yarışması/Lefter Küçükandonyadis Anıt Mezarı, 1.Ödülü (2020)

ve Kaş'ın Kahramanları Anıtı Yarışması/Mustafa Ertuğrul Aker ve Yusuf Ziya Erdil Anıtı, Eşdeğer Ödülü (2021) ve Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtı Önerisi (2023) bileşenleri biçim grameri açılımında, tasarım katmanları manifesto, kuruluş ve çevre koşullarıyla bütünleşme nitelikleri açısından değerlendirilmiştir. Öncelikle, uzamda tanımlanabilecek kompozisyon çeşitliliği ve örüntü dizgeleri üzerinden tasarım dilinin nasıl kodlanabileceği tartışılmıştır. Biçim grameri açılımında biçim olasılıklarının görsel algılamada farklı karşılıklar yakalayabileceği doğrulanmıştır. Ardından, işleyiş seçilen yapılar üzerinden ele alınarak biçim grameri dizilimi morfolojik düzeyde öğelerine ayrıştırılıp, sözdizimsel kuruluşu ile kesiştirilmesi yoluyla temsili karşılayan ifade karşılıkları betimlenmiştir. Elde edilen çıkarımlar, çalışma özelinde bir sonuç elde etme, başka anıtların ifade dilini okuma açısından biçim dizgesine dayalı bir öneri işleyiş sunmaktadır.

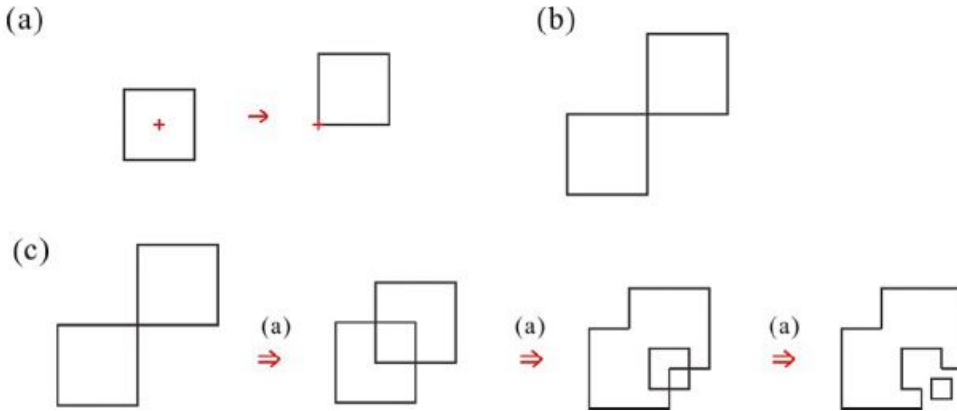
2. BİÇİM GRAMERİ AÇILIMINDA TASAR ÖGELERİ DİZGESİ

Biçim olasılıkları dizgesi, bilişsel açıdan algıda etkili farklı karşılıklar oluşturabilmektedir. Bu başlık altında, tasar sürecinden bağımsız olarak uzamda tanımlanabilecek kompozisyon çeşitliliğinin ve örüntü dizgelerinin göstergebilimsel çözümlemesini oluşturmak amaçlanmıştır. Tasarım dili açılımında ele alınacak yapıları ayırt edici kılan, biçimi tanımlayan ölçütleri sınıflamak öncelikli hedefdir. Saussure (Culler 1985:52), tüm dil dizgesinin bir dizimsel ve dizisel bağıntılar kuramına indirgenip bu açıdan incelenebileceğini ve tüm dizisel olguların temelde özdeş olduklarını ileri sürer. Bu yapısalcı görüşün en açık savıdır. Tasarım dili çözümlemesi semantik ağda muhakeme edilen kuralı açık belirtilerle tanımlamayı sağlar. Verilerin kodlanmasıyla kelime dağarcığı kurulu (Petrova ve Pauwels 2021). Söz dizimi örtük tasarım alanını tanımlar. Bu bağlamda, tasarım dili içinde “gösteren” / “nesne” olarak anlam taşıma işlevini üstlenen biçim dizgesi topolojisi, biçim grameri açılımında morfolojik, sentaktik ve pragmatik düzeylerde bir içeriği karşılar. Morfolojik düzeyde nokta, çizgi, hacim ve espas/boşluk düzeni aracılığıyla sözcük kuruluşu sınıflanabilir. Sentaktik düzeyde sözdizimsel kuruluş, kompozisyonu meydana getiren tasar ilkelerini okunaklı kılar. Pragmatik düzeyde, fonksiyonel kuruluş ile öğelerin kompozisyon içindeki görevini tanımlamak mümkündür. Görsel algılama ve göstergebilim ile ilgili literatür veriler biçim ve biçimsel örgütlenme düzeninin nesneye anlam yükleme aracı olarak kullanılabilirliğini göstermektedir.

Bir tasarda imgeye dair ipuçları nesnelerin uzamsal oryantasyonunda, elementer geometrinin şeklinde gizlidir. Tasarım, biçim ile bağlamın birbirine uyarlanması arayışıyla başlar (Alexander, 1964: 12). Güngör (2005: 6) bir düzenlemeye giren öğelerin kendi aralarında oluşan ya da başka bir öge grupları ile kurulan belirli ve etkili bağıntıyı anlam

olarak tanımlar. Buna göre bir tasarda bir araya gelen öğeler birbiri ile ilgisiz, gelişigüzel bir konumda ve düzensiz bir konumda olmaktan kurtarılıp; birbiriyle benzerlikler, yakınlıklar, amaç birliği bakımlarından kaynaştırılma yoluyla düzene sokulursa bu düzendeki yerleşme tarzı ve öğeler arasındaki birlik o tasarımın anlamı olur. Düzenlemeye egemen olan ana fikir farklı ifade biçimleri ile yakalanır. Üç boyutlu uzamda biçimsel öğelerin düzeni, çeşitliliği ve orantısal dengesi üzerinden soyutlama nosyonu sağlanır. Genç ve Sipahioğlu (1990: 54) biçimi/formu içeriğin görünen şekli olarak nitelendirir. Bir şekli algıladığımızda, onun bir şeyi temsil ettiğini ve böylece içeriğin bir formu olduğunu kabul etmiş sayılırız. Biçim; tüm duyu ile algılanabilir hacmi, nesnenin yapı çevrede kaplayacağı yeri tanımlar.

Stiny ve Gips (1971: 127)'e göre biçim grameri ile oluşturulan algoritma, tasarımı yorumlarken öğeleri ayırt etmek veya birleştirmek için bir dizi dönüştürme kuralı sunar. Şekiller bir sözdiziminde şekil gramerinin kelime dağarcığıdır. Bir şekil gramerinin öncelikli amacı diyagramatik ve parametrik kuralların anlaşılmasıdır. Her şekil kuralı, öğelerin tümünü yorumlamak için parametrelili bir fonksiyon oluşturmayı sağlar. Parametrelerin kullanımına bağlı varyasyonlar, örneğin şekillerin çizgilerindeki ve açılarındaki değişiklikler kurallar tarafından oluşturulan yeni kelime dağarcığı tanımlamak amacıyla kullanılabilir. Analiz, bir ürünü incelemeyi, yapısını basit dilbilgisi kuralları olarak yakalamayı sağlar. İşleyiş, bilginin kolayca kodlanabilmesi için basit geometrik sınıflandırma tekniklerinin bulunması üzerinedir. Stiny, (2006: 134) şematik görüntüyü sonlu bir düzlemde tanımlanmış bir dizi talimat olarak nitelendirir. Şematik tanımlamanın merkezinde, sonlu çizgilerin örgütlenme düzeni bulunur. Herhangi bir şekil belirli özellikler ile karakterize edilir. Şematik kodlama Öklid dönüşümleri dizisi üzerinden gerçekleştirilir (Görsel 1).

Görsel 1. Başlangıç şekli ve ortaya çıkabilecek biçim olasılıkları (Yu ve diğerleri, 2021:4).

Biçim grameri çerçevesinde morfolojik, sözcüksel, sözdizimsel, anlamsal ve edimbilimsel düzeylerde analizler yapılabilmektedir (Kunkhet, 2015: 45). Stiny ve Gips (1971), Teboul (2011), Moussavi (2011), Kunkhet (2015) ve Wagner ve diğerlerinin (2020)'in literatüre sunduğu işleyişi referans olarak çalışmada anıt tasarlamada ve tasarlanmış olanı göstergebilimsel okumada kullanılabilecek 3 aşamalı kural tabanı oluşturulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Tasarım dilini kural tabanına dönüştürmede kullanılabilecek algoritma.

BİÇİM GRAMERİ İLE TASARIM DİLİ KODLAMA			
BİÇİM GRAMERİ İLE TASARIM DİLİ KODLAMA	Morfolojik düzey/Sözcük kuruluşu	MS	<i>olası ifadeysel karşılıklar</i>
	İki Boyutlu Öğeler	Mİ	
	Nokta	MN	<i>odaklama, merkezileşme</i>
	Çizgi	MÇ	<i>süreklilik, yönsellik</i>
	Düzlem	MD	<i>sınırlar, kuşatma</i>
	Üç Boyutlu Öğeler	MÜ	
	Hacim	MH	<i>varlık, birlik</i>
	Boşluk/Espas	MB	<i>hafiflik, soyutlama, açıklık, biçimbizim</i>
	Sentaktik Düzey/Sözdizimsel kuruluş	SD	
	Üretim Kuralları	SÜ	
	Birleşme	SB	<i>kesişme, kapsama, teğet geçme, örtüşme</i>
	Parçalanma	SP	<i>bölümleme, kademelenme, derecelenme</i>
	Ritim	SR	<i>devingenlik, eşdeğerlik</i>
	Simetri	SS	<i>ağırlık merkezi, statik, durağan</i>
	Asimetri	SA	<i>bir tarafa yönlendirme, egemenlik</i>
	Georeferanslar	SG	
	Konum	SK	<i>içe dönük, dışa dönük</i>
	Doku	SD	<i>uyum, tezatlık</i>
	Sistem Kartezyeni	SC	
	Taban	ST	<i>oturma, zemin ile birleşme</i>
Gövde	SG	<i>yükselme eğilimi</i>	
Başlık	SB	<i>vurgu, tamamlanış</i>	
Pragmatik Düzey/Fonksiyonel kuruluş	PF		
Öznitelikler	PÖ		
Renk	PR	<i>yanstıcılık, yutuculuk</i>	
Doku	PD	<i>zayıf, güçlü, seyrek, yoğun, gevşek, gergin</i>	
Malzeme	PM	<i>fiziksel, strüktürel, duyuşsal etki</i>	
Taşıyıcılık	PT		
Yapısal eleman	PY	<i>rijit, elastik, plastik</i>	
Destekleyici eleman	PD	<i>alan kapatma, alan örtme</i>	
Bağımsız eleman	PB	<i>tekil, monolitik kütle etkisi</i>	
Ayrıntılar	PA		
Figüratif ifade	PF	<i>detaylandırma</i>	
Soyut ifade	PS	<i>yorumlama</i>	
Doku	PD		
Rasyonel	PR	<i>düzen</i>	
Organik	PO	<i>karmaşa</i>	

Morfolojik, boyutsal, uzamsal analizler ile algoritma kurulabilmektedir. Böylece, incelenen nesnenin biçimsel özelliklerini çeşitli kategoriler altında sınıflandırma olanağı oluşmaktadır. Öğeler düzeyinde veya ilişkiler düzeyinde karakteristikler belirginleşmektedir. Tasarımda çok sayıda biçim kombinasyonu ile karşılaşılır ancak hepsi anlam taşımayabilir. Bu noktada, biçim grameri, biçimi ortaya koyan öğelerin kompozisyon

içinde bir araya geliş ilkelerini tespit etmek için bir yol oluşturur. Biçim gramerine dayalı çözümlemede bileşenler arasındaki ilişkileri oluşturan merkezi kural belirlenebilmektedir. Bileşenlerin biçim özellikleri kadar arayüz ve ayrıntılar, boyutsal özelliklerin birliği oluşturduğu, tasarım dilini belirlediği görülür. Nesneyi nokta, çizgi ve yüzeylerden oluşan bir geometrik formda temsil eden en basit düzeyden karmaşık bir düzenlemeye doğru kompozisyonu sınıflayan hiyerarşik algoritma tanımlanabilmektedir.

2.1. Morfolojik Düzey/Sözcük Kuruluşu

Biçim, ortaya çıkacak mimari ürünün veya sanat yapıtının karakteristik görünümünde ve algıda oluşacak karşılıklı -uygulamanın kolektif bellekte tutunacağı esas yerde- etkin olur. Biçimi morfolojik açıdan ortaya çıkaran bileşenler bulunmaktadır. Klee'ye (1961: 24) göre biçim, biçimsel devinimin kaynağı olan noktayla başlar. Noktanın etkisinin kaybolduğu yerde çizgi oluşur. Bu birinci boyuttur. Eğer, çizgi bir düzlem oluşturmak üzere ötelenirse iki boyutlu bir eleman elde edilir. Düzlemlerden uzama taşınan harekette, yüzeylerin kesişmesi nesneyi -üç boyutlu hacimleri- meydana getirir. Bu devingen işleyiş, noktayı bir çizgiye, çizgiyi de bir yüzeye dönüştüren kinetik düzen içindedir. Dolayısıyla, nokta yapıllı çevrede bir konum belirlerken, çizgi bir sınır, şekil bir yüzey, hacim ise üçüncü boyutta nesneyi tanımlar.

Nokta uzamda bir koordinat belirler. Noktanın belli bir doğrultuda tekrarı ile çizgi veya şekil oluşabilir. Noktanın konumunun baskın bir merkeze yönlendiren etki oluşturması halinde bir odak noktası ortaya çıkar. Görsel denge içindeki düzenlemenin dayanak noktası, aynı zamanda, çekim merkezi-kaçışı, nesnede izdüşümleri bulunan projeksiyon merkezidir. İki çizginin kesişmesi bir nokta oluşturabilir. İmgelerin süperpozisyonlarında ipucu veren noktalar bunların konturlarınının kesişme noktalarıdır (Genç ve Sipahioğlu, 1990: 69). Nokta, biçimsiz veya şekilsiz olmasına rağmen, bir alan içinde varlığını ortaya koyar. Nokta sabit bir merkez oluşturur, bulunduğu çevrede kendisiyle ilintili olan elemanları organize edip bu alana hükmeder. Diğer taraftan, merkezin dışına ötelendiğinde, nokta ve yüzey arasındaki dengeler değişir ve iki öğeden biri baskın olarak ön plana çıkar (Ching, 2016: 4). Nokta tek başına görsel algıda durağan merkezi bir etki oluştururken, sayısı düzenli olarak artan, uzamda dengeli dağılan nokta dizisi ritim, dengesiz dağılımda kaos etkisi meydana getirebilir.

Noktalar dizgesinin tek tek ayırt edilemediği durumda, noktalar birleşerek bir çizgi haline gelir. Noktadan farklı olarak çizgi durağan değildir, aksenel veya eğrisel bir doğrultudadır. Bir biçim iki nedenden dolayı çizgi etkisiyle tanımlanır: genişliği oldukça dardır veya uzunluğu belirgindir. Uzunluk ve genişlik değerleri arasındaki oran biçime çizgisel bir görüntü kazandırır (Wong, 1972: 9). Genişliğinden ve uzunluğundan bağımsız

olarak, eğer bir öge çizgi etkisi oluşturuyorsa, çizgisel bir özellik taşıyorsa, tasar içinde düzlemsel rol oynar. Çizginin yatay, düşey, kavisli veya eğrisel oluşu çizgilerin ifade-sinde bir uyum veya zıtlık ortaya çıkarır (Güngör, 2005: 38). Çizginin sağladığı akış ve döngü kompozisyon içinde bir doğrultuda süreklilik etkisi oluşturabilir. Yatay bileşenler süreklilik hissini pekiştirirken düşey öğeler, bu doğrultuda yükselme eğilimini vurgular (Eco, 2019: 97). Zevi'ye (2015: 146) göre, bir çizgi zayıf ya da yoğun, gergin ya da gevşek, güçlü ya da akıcı olabilir. Bu durumu biçimin dural olmayışına, güneşin seyriyle bile hareket içinde oluşuna bağlar.

Sıralı olmayan en az üç nokta veya bir çizginin ötelenmesi bir yüzey alanı tanımlar. Yüzeyler, bir koordinat düzleminde düşey veya yatay doğrultudadır. Düzlemin sınırlandırıldığı bir hatta şekil ortaya çıkar (Dondis, 1973: 45). Şekiller aracılığıyla, hacmin olduğu kadar boşluğun da sınırları tanımlanabilir. Her biçimin geometrik veya serbest düzende bir şekli bulunur. Şekiller sembol ve üslup oluşturmanın aracıdır. Arnheim'a göre (2007: 43), görsel algılamada biçimler şekil kategorilerini karşılayan kavramları oluşturur. Retinaya aktarılan optik imge, fiziksel görüntüsünün mekanik açıdan eksiksiz bir yansımasıdır. Şekil ile onu kuşatan strüktür arasındaki ilişki, temel birime maddi özellikler (fiziksel, strüktürel, duyuşsal ve etkisel) verir. Moussavi (2011: 28) biçimin işlevini tanımlarken şekli etraflıca ele alır. Buna göre, farklı alanlarda farklı şekil düzenleri sadece hafiflik, düşeylik, tinsellik gibi güçlü duyumsamaları değil; nervürleme, kademelenme, asimetri, kristallilik, hücrelilik ve yelpazelenme gibi pek çok duyuyu uyaran benzersiz biçimlenmeler de meydana getirebilir.

Kendi doğrultusundan farklı bir yönde ötelenen bir düzlem, bir hacme dönüşür. Doğrultunun getirisi bir konumu bulunur (Leborg, 2006: 13). Diğer tüm tasar öğeleri uzamda bir iz bırakırken, hacim, üçüncü boyutta uzamın düzlemler tarafından sınırlandırılmasıyla ortaya çıkar. Dolayısıyla, nesnenin tüm duyular ile algılanarak, yapı çevrede kaplayacağı yer hacim ile tanımlanır. Borie ve diğerlerine göre (2019: 37), tüm düzlem öğeleri, bilinçte alan kapatma ve bir alanın üzerini örtme diyalektiğine indirgenir. Ortaya çıkan genel hacim, hacim öğelerine bölünebilir veya tanımlı bir düzlemsel öge biçiminde algılanabilir.

Nesnenin sınırlarını belirleyerek, topolojinin çeşitliliğini görünür kılan boşluktur. Varlık-yokluk, doluluk-boşluk tezatlığı, birçok düşünce akımı ve manifestoda yer almıştır. Her şeyin ancak boşlukta var olduğu yaklaşımda, boşluk, bir potansiyelin varlığına ve bitmediğine işaret eder. Doluluk-boşluk dengesinde bütün öğelerin bir yararı vardır ancak işlevi gören boşluktur (Kuban 2013: 80). Boşluk ve doluluk arasındaki tezatlığa karşın, kesişme biçimleri ve oranları bütünde etkin belli dengeleri yansıtır. Biçim ve içeriğinin kendi içindeki dengesi nihai baskın karakter yoğunluğunu belirler. Boşluğun;

uzamın tanımladığı bir kütle etkisi oluşur. Boşluğun belli aralıklarla tekrarı kütleyle ve dolaylı yoldan anlama ritim kazandırır. Yüzeylerin dolu/masif olma hali ile sağlanan kütle kompozisyonu ifade açısından en az boşluk kurgusu kadar anlamlıdır. Uzamda boşluğun organizasyonu, dolu hacmin içinde yapılan düzenlemelerle karşımıza çıkmaktadır. Espas, nesnenin kurgusunda bilinçli olarak bırakılan anlamlı boşluktur. Onat (2020: 9), asal formların gövdesinden yanal veya üst yüzeylerden parçanın yontularak çıkartılmasını boşaltma olarak nitelendirir. Buna göre, yanal boşaltmada, yüzeylerdeki düşey ayrıtların varlığı formun karakterini korumasında etkili olur. Üstten boşaltmalar ise nesnenin içe dönük bir karakter kazanmasında etkili olur. İnsan ölçeği ile oranına bağlı olarak algılanmayabilir. Kitlenin sınırlarına hapsolan boşluğun yanı sıra, kitleyi saran boşluk da çevre ile oranları tanımlayarak biçimin algıdaki etkisini belirler. Kütlenin hacimsel kararlılığı dolu/boş oranlarına bağlıdır.

2.2. Sentaktik Düzey/Sözdizimsel Kuruluş

Tasar öğelerinin belirli ilkeler doğrultusunda birleşmesi kompozisyonu ortaya çıkarır. Kompozisyon, bir amaç için bir araya getirilen öğelerin oluşturduğu uyumlu bütündür. Her koşulda yeniden tanımlanan birleşim olasılıkları, öğelerin bir araya geliş düzeni ile noktasal, ışımsal ve yüzeysel etkiler oluşturarak çeşitlenir. Sonuç, asal geometrik biçimler tabanında yalın bir görünümde olabileceği gibi, biçimin deformasyonuna dayalı bir üretim içinde veya çoklu öğeler grubunun oluşturduğu karmaşık bir bütün içinde okunaklı olabilir. Neumeyer (1964: 57), bu çeşitliliği geometrik biçimler ve morfolojik biçimler olarak sınıflandırmakta, biçimlendirilmiş içerikte -formun bağlamında- her bir etkinin bağımsız fenomenler ürettiğini dile getirmektedir. Moussavi (2011: 24), asal geometrik biçimlere nazaran hibrit yapının karmaşık bir biçimlendirme meydana getirerek hem algısal hem de etkisel çeşitlilik sağladığına dikkat çekmektedir. Farklı etkiler değişik algılamalara yol açarak ve biçimin tek bir anlam veya anlamlandırmaya indirgenmesini önlemektedir. Wong'a göre (1969: 11), nihai biçimi oluşturmak için öğelerin bir araya getirilmesi farklı yüzey ilişkileri ortaya çıkarır. Teğet geçme, örtüşme, içe girme, keşişme, kapsama öğelerin birleşim yolları arasındadır. Bu şekilde öğeler, farklı hacim ve yüzey niteliklerinin oluşturacağı tesirin yansıtılabilmesi için birbiri içinde eritebilir. Onat (2020: 54), yan yana gelen asal formların birbirlerine olan egemenlikleri azaldıkça ekleme etkisinin de kaybolacağına değinir. Bu kapsamda Borie ve diğerleri (2019: 46), formun deformasyonu konusunu etraflıca ele alarak, iki ayrı düzenin birbirlerinin varlığını etkilemeden bir arada var olabileceği gibi baskın olan öğenin diğerini deformasyona uğratabileceğini savunur. Her koşulda, basit hacimlerin bir araya getirilmesi ile tasarlanan nesne, yeni kavuştuğu biçim içinde ikinci defa okunduğunda ortaya çıkan hacimle bütünleşen bir etki bırakabilir. Bir öğeyle bu öğenin parçası olduğu nesne arasındaki

ilişki, bir bütün oluşturma yeterliliği açısından öğeler arasında tümleşmeye dayalı bir bağıntı oluşturur.

Nesnenin genişlik, uzunluk ve yükseklik ile tanımlanan ölçülerinden herhangi biri veya tamamı bu doğrultularda parçalara ayrıştırılabilir. Rasyonel geometrik bir düzende parçalanma olabileceği gibi çokgen bir düzenin de boyutlama arayışıyla birimlere ayrılması mümkündür. Arnheim (2007: 209), konik kesitler kuramında, bir koninin kesitinin paralelliği korunarak ya da kesme açısını değiştirerek dilimlenirse en baskın özelliklerinin ortaya çıkan parçalarda okunaklı olmayacağına değinir. Keza, eksene dik dilimlemelerde sonuç bütün ile bağıntılı niteliktedir. Daire, elips ve benzeri geometrik taban oturumlu biçimlerde de aynı durumun geçerlidir. Öğelerin birlikte okunuşunda, bütünlük etkisinin kurulması önemli olduğu kadar parçaların kendi içinde -bağımsız- olarak kazandığı özellikler de ifadede etkili olabilmektedir. Parçalar arasındaki mesafeye bağlı olarak derinlik etkisi oluşabilir. Parçalanma sonucu oluşan boşluğun tekrarlı aralıklar şeklinde olması ile bir ritim etkisi meydana gelebilir. Özdeş parçaların tanımladığı modüllerin veya öge gruplarının belli bir düzende uyumlu tekrarıyla ritim oluşur. Tekrarlanan öge veya boşluklar arasındaki mesafenin aynı olduğu durumlarda tanımlı tekrarın bir frekansı vardır. Bu mesafenin öge veya öğeler grubu arasında değişmesi halinde, belirli frekanslarda, tekrarın bir ritmi bulunur (Leborg, 2006: 40). Yaşamın özünde zaman dilimlerinden, müziğe kadar her alanda hissedilen bu işleyiş tekrar edilen öğelerin sayısı ve sürekliliği ile yinelenme etkisine dayalı bir düzende bütünü okunaklı kılar. Arnheim (2007: 207), dizilimin kesin evrelerinin, ara değerlerin saptığı ya da yöneldiği bir kompozisyonda benzer gönderme temelleri olarak hizmet ettiğini dile getirir. Wong (1968: 15), yinelenin birim formlar oluşturduğu kabulünde, ritmi sadece boyut ile bağıntılı görmez. Buna göre, şeklin, ölçünün, rengin, dokunun, yön ve pozisyonun tekrarı biçimi dinamik bir düzen içinde hareketlendirerek tekdüze bir nesne olmaktan uzaklaştırabileceği gibi unsurların sıkça tekrarlanması bütünde monoton bir etki bırakabilir.

Bir nokta, bir doğru veya düzlemin tanımladığı bir aks/eksen doğrultusundaki tarafların eşdeğer kuruluşu ile simetri ortaya çıkar. Düşey veya yatay bir eksene göre yüzeylerin alt-üst, sağ-sol doğrultusundaki gelişimi bu yönüyle okunaklı olabilir. Bu nitelik, nesnenin ağırlık merkezi ve denge durumu arasındaki bağıntıyı görünür kılar. Simetri, kuvvetleri karşılayan ilkel bir koşulda, nesnenin sahip olduğu doğal denge konumudur (Alexander, 1964: 127). Strüktürel zorunluluklarının kalktığı durumda bilinçli olarak aranmış olan simetrik düzen, bu defa, kompozisyondaki denge içinde belli arayışların karşılığını yakalar. Zevi (2015: 148), simetri ile sağlanan eşdeğerlik etkisini empati felsefesi doğrultusunda yorumlar. Aynı yaklaşımla asimetrik düzeni, ekseni olmayan kuruluştaki denge durumu olarak tanımlar. Buradaki dengenin bir başka öge ile karşılığının

sağlanabileceğini belirtip, aksi takdirde durumun, algıyı bir tarafa yönlendirerek koşuldan rahatsız olmamıza neden olabileceğini dile getirir. Bir kompozisyonda öğelerin kararlılığının sağlanamaması halinde oluşan etki tamamlanmamış, hareketli, devingenken, dengeli dağılımı durumunda statik, durağandır.

2.3. Pragmatik Düzey/Fonksiyonel Kuruluş

Bir tasar ürününü olarak anıt, kompozisyonun tanımladığı bir nesne ve aynı zamanda anlamı taşıyan bir göstergedir. Bir göstergede mevcut anlam, gösterilenin mümkün kıldığı işlevdir (Eco, 2019: 269). Anıtın bir gösterge olduğu kabulünde, biçim özellikleri veri toplama ve verilerin bağlamda tutunduğu karşılığı sorgulayarak öze erişme amaçlarıyla kullanılabilir. Nesne içindeki yerleşik anlamı okumak bilginin kodlanması üzerinden mümkündür. Ancak bu noktada, yapısal öğelerin tekil olarak taşıdığı anlamların yanı sıra diğer öğeler ile etkileşimi de önem kazanır. Köksal'ın (2009: 97) altını çizdiği bir konu belirli bir bütünün içindeki parçayla ayrı bir bütünün içinde yer alan ya da tek başına var olan parça olarak ayrı anlamlar taşıyabileceği üzerinedir. Başka bir deyişle yapıt içerdiği öğeler toplamından farklı bir gerçekliktir ve hiçbir şekilde öğeler yığına indirgenemez. Öğelerin bir araya gelerek oluşturduğu bir kompozisyonda birliğin oluşabilmesi için denge gereklidir. Güngör (2005: 145), bir düzenlemedeki öğelerin renk, doku, yön, aralık, ölçü gibi niteliklerinin dengeyi ortaya koyduğu kabulünde bir dengezsizlik göze batmıyorsa dengenin sağlandığını savunur. Bu bağlamda, birlik, uygunluk yolu, egemenlik yolu veya zıtlık yoluyla sağlanır. İmgenin süjedeki karşılığı ile dengenin ve birliğin varlığı kabul edilir veya reddedilir. Oluşan kanı, her ne kadar bireysel olsa da insanın her şeyin ölçüsü olduğu yaklaşımında ölçek kavramını nesnel yargının özsel bir ögesi olarak değerlendirilebilir (Zevi 2015: 149). Dolayısıyla, biçimi meydana getiren kompozisyon öğelerinin kendi içinde olduğu kadar insan ölçüğü ile oranı ifade olarak farklı tesirler oluşturabilmektedir. Bu noktada strüktürün öznelilikleri, ayrıntıları ve dokusu pragmatik açıdan algıda çeşitlenen ifadesel karşılıkları tanımlı kılar.

3. TASARIM DİLİ ÜZERİNDEN TEMSİLİN OKUNUŞU

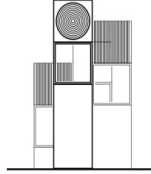
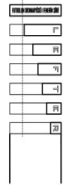
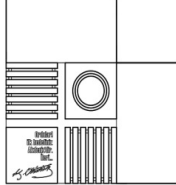
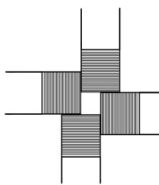
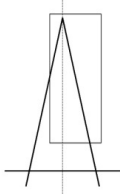
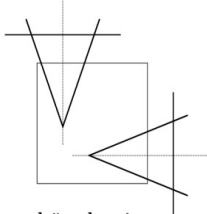
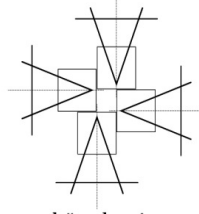

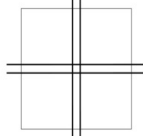
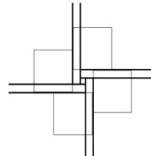
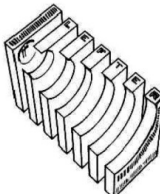
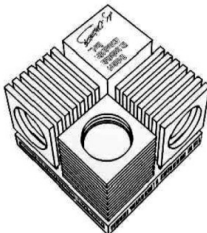
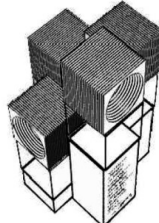
Anlam-tektonik ilişkisi biçim grameri açılımında tasar öğeleri ve öğelerin örgütlenme düzeni açısından ele alınmıştır. Elde edilen çıkarımlar her bir öğenin tekil olarak ve belli bir kompozisyon düzeni içerisindeki kullanımında görsel algılamada farklı ifadesel karşılıklar yakalanabileceği sonucuna ulaştırmıştır. Çalışmanın tasarım dili çözümlenmeye dayalı metodolojisini içeren bu aşamada biçim bağlamı içinde ele alınarak, “gösterilen” / “temsil edilen değer” açılımında ortaya çıkan bulgular irdelenmiştir. Barthes (1996:10), gösterilenin en belirgin tanımını Eiffel Kulesi üzerinden yapar; “Kule

merkezini oluşturduğu eksiksiz optik sistemin tek kör noktasıdır, Paris de bunun çevre çemberini oluşturur. Kule gören bir nesnedir, görülen bir bakıştır. Eksiksiz bir fiildir o, aynı zamanda hem etken hem de edilgendir.” Görüldüğü üzere, gösterilen, gösterenin bağlamı içinde yerini tariflemektedir.

Bu aşamada, farklı semantik karşılıkların nasıl yakalanabildiğine yönelik göstergebilimsel çözümlenmeleri ortaya koyabilmek hedefiyle, anıt ve anma temalı yarışma süreçlerinde sunulan fikir projesi önerileri üzerinden biçimi örgütleyen görece değişkenlerin tasarım dili üzerindeki etkisini ve biçim ile temsilde betimlenebilecek karşılığı araştırmak hedeflenmiştir. İncelenecek örneklerin seçimi için, tasarımcının aynı oluşu, tasarımda benzer asal geometrilerin yer alışı bir ölçüt olarak kabul edilerek, biçim organizasyonlarında ögenin bağlamı içindeki yeri araştırılmıştır. İstanbul’un Mezarları Yarışması/Lefter Küçükandonyadis Anıt Mezarı, 1.Ödülü (2020) ve Kaş’ın Kahramanları Anıtı Yarışması/Mustafa Ertuğrul Aker ve Yusuf Ziya Erdil Anıtı, Eşdeğer Ödülü (2021) ve Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtı Önerisi (2023) karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu kapsamda yapıların seçiminde, tasarım sürecini yönlendiren koşulların farklı olması, diğer taraftan, asal geometrilerden türetilmiş benzer biçimsel öğelerin yer alması önemsenmiştir. Tasarım dili, küp ve koni tabanlı biçimsel öğeler kullanılarak geliştirilmiş bu üç proje topolojik açıdan benzer biçimsel öğeler içermek ile birlikte kompozisyon kuruluşu ve tasar öğeleri dizgesi ile bağlamı içinde karşılayacağı farklı temsiller görünür kılınarak irdelenmiştir. Biçim bileşenlerinin biçim grameri açılımında, tasarım katmanları manifesto, kuruluş ve çevre koşullarıyla bütünleşme nitelikleri açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde tanımlanan biçimsel öğelerin bilişsel açıdan algıda etkili karşılıkları bu aşamada yapıların biçim grameri açılımında incelenmesi için kullanılmıştır. Öncelikle, dizilimsel bağlantılar ile kuralları görünür kılmak hedeflenmiştir. Biçim ve biçimsel örgütlenme düzeni kuruluşu morfolojik, sentaktik düzeylerde biçim grameri açılımında sınıflandırılmıştır (Tablo 2). Ortaya çıkan özdeş değerlerin görüngüleri öne çıkarmak için kullanılması planlanmıştır. Benzer dizilimler, öteki oluşum olasılıkları bağlamında da yoruma açıktır. Bir biçim özelliği, bir anlama karşılık geliyorsa gösteren ile gösterilen arasındaki bağlantıların bu gösterge kuruluşu için ne şekilde bir ilişki içerdiği bulgulara dönüştürülerek sorgulanmıştır. Her yapı ile ilgili biçim grameri dizilimi morfolojik düzeyde öğelerine ayrıştırılıp, tablo içinde sözdizimsel kuruluşu ile kesiştirilmesi yoluyla incelenmiştir. Sonrasında, bu başlık altında yorumlanan veriler bulgulara dönüştürülerek çıkarımlar oluşturulmuştur.

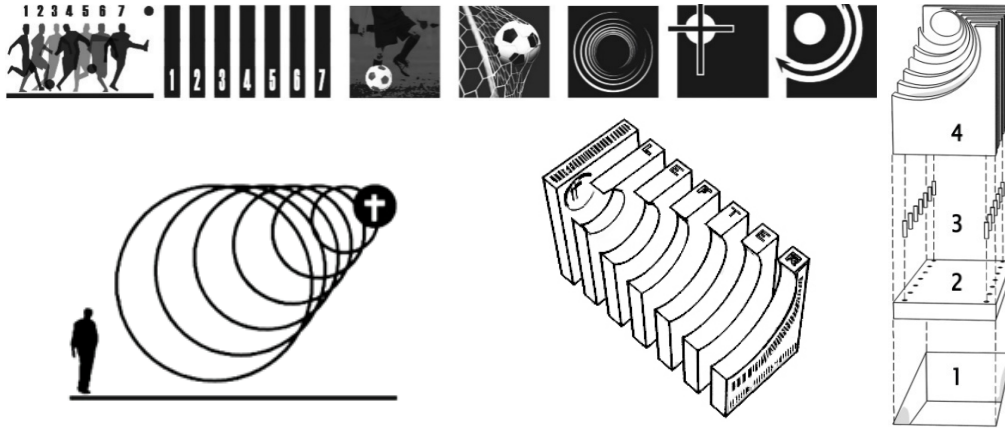
Tablo 2. İncelenen modellerin biçimsel öğelerinin biçim grameri açılımındaki yeri.

	LEFTER KÜÇÜKANDONYADİS ANITMEZARI	KAŞ'IN KAHRAMANLARI ANITI	EFELE BELEDİYESİ 100. YIL ANITI
MN-Nokta	 1 odak	 2 odak	 4 odak
MÇ-Çizgi	 1 doğrultu	 2 doğrultu	 4 doğrultu
MD-Düzlem	7 x 1 modül	7 x 4 modül	25 x 4 modül
SB-Birleşme	 prizma+koni	 küp+koni	 küp+koni
SP-Parçalanma	 paralel	 dik	 dik
Biçim			

3.1. Model A- Lefter Küçükandonyadis Anıtmezarı

Lefter Küçükandonyadis Anıtmezar önerisinde, ölüm ile yaşam arasındaki bağa sembolik atıflar yapmak amaçlanmıştır. Etkin metaforun karşılığı varlık/sonsuzluk ekseninde aranmıştır. Frankl (2009), tezat görünen ancak birbirini ortaya koyan bağıntıyı zaman ekseninde yorumlar. “Yaşamın geçici olan yönü potansiyellere dayalıdır ancak eylemler ile gerçekliğe dönüşür, korunur ve mutlak geçmişte asılı kalır ve burada geçicilikten kurtarılır. Çünkü yaşanmış olan her şey geri dönülmez bir şekilde kaydedilmiştir. Dolayısıyla, yaşamın kırılma anlığı varoluşu geçici kılmaz. Bu bizi geleceğe bağlar ve bizi geçmişle ilişkilendirir. Zamanın kumları üzerindeki ayak izleri varoluşun anıtının nelere dayandığını belirler” (Frankl, 2009).

Lefter’in varoluşunu sonsuzluğa taşıyan yol asla “ıskalanmaması” gerekmiş merkezi bir hedefi içermektedir. Eylemler dizgisi ve yaşam döngüsünün safhaları bu öze odaklı tamamlanmış bir parçası niteliğindedir. Forvet mevkiinde hücum ile başlayan eylem, gol ile nihayetine kavuşur. Bu doğrultuda ilerleyiş hali okunaklıdır. “Futbolun Ordinaryüsü” çocukluğunda sokak aralarında, gençliğinde Taksimspor’da, erişkinlik döneminde ise Fenerbahçe ve Türk Milli Takım (Yücebulut, 2004) oyunculukları ile futbol merkezinde keşilen eksende kaderini ve dolayısıyla kendini bulmuştur. Anıt tasarımında futbolcunun yaşam döngüsündeki birbirini besleyen safhalar bütünde bir tamamlanış süreci olarak yorumlanmıştır (Görsel 2).

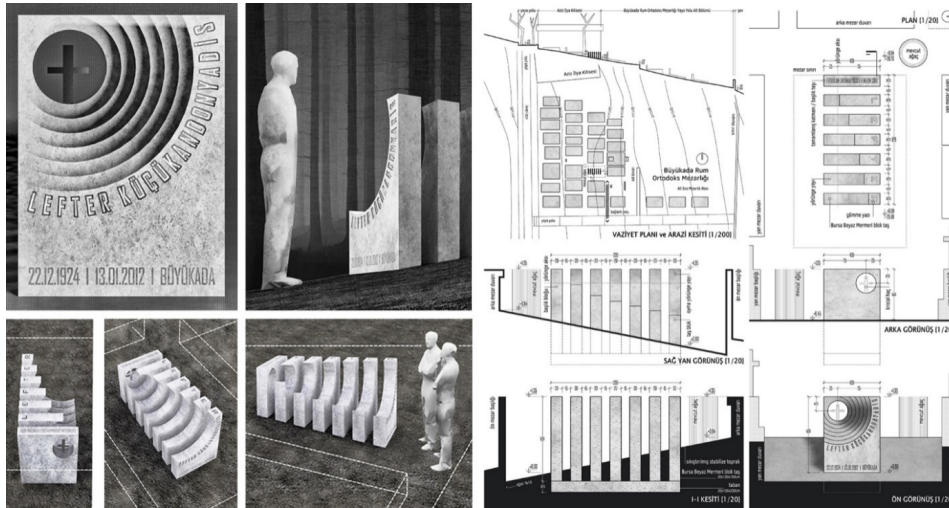

Görsel 2. Lefter Küçükandonyadis Anıt Mezarı tasarımında metaforun kurgusu ([http 1](http://)).

İlerleyiş hali öneri tasarımda çok katmanlı ve koşut bileşenlerden oluşan strüktürel kuruluş ile soyutlanmaktadır. Bu niteliği karşılamak için, ezoterik açıdan tamamlanmışlığı ve bütünlüğü temsil eden yedi katman tek bir izdüşümsel odakta birleşir. Kurgunun parçalı düzeni sonucu oluşan kademelenme ve hiyerarşi, zamanın akışkanlığına

ve nihayetinde her şeyin tekte birleşmesine gönderme yapar. Ziyaretçileri söz konusu kurgusal odağa taşımada bir geçit görevi gören kaçma merkezi sonsuzlukla bu şekilde özdeşleşir. Tüm bu değerleri kullanarak, öneri mezarın Lefter'in varoluşuna açılan geçit niteliğinde; yörünge yaylarının kaçma noktalarının toplandığı bir odak niteliğini kazanması hedeflenmiştir. Bu amaçla, yörünge yayları, prizmatik taş blokların her birinin, boşluğun tanımladığı bir koni ile kesiştiği varsayımında, farklı çaplarda oyulmasıyla oluşturulur. Tamamlanış noktası sayılan, yayların tam bir daireye dönüştüğü noktada, koninin tepe merkezinde, katmanın ortasında bağlamsal etkiyi güçlendiren kristal haç bulunur. Strüktür kuruluşunda, tüm bileşenleri taşıtmak amacıyla ilk olarak toprak altı kota taban oturtularak, düşey taş blokların ankrajlarla tespit edilmesi sonucunda anıt yapısal dengelerin sağlanması açısından da tamamlanmıştır.

Aynı malzeme kullanımı ve tek geometrik hareket ile ziyaretçilerin merkezi yörüngeye katılımı sağlanır. Benzer yaklaşımla, yalın peyzajın merkezi kaçma noktasını vurgulayacağı düşüncesiyle mezarın etrafını saran bölge de stabilize toprak olarak tutulmuştur. Mezarlık genelinde kullanımı yaygın olan Bursa beyaz mermerinin kullanımı ile mutlak tesirin sınırları genişletilmiştir. Söz konusu merkezi tutumun baskın biçimde ortaya çıkmayıp, yere ait bir parça olarak gelişebilmesi için yan ve üst mezar duvar bitiş hizaları, alt ve üst mezar haç aksı ve yüksekliği belirleyici olmuştur. Tüm bu veriler doğrultusunda önerilen tasarım, sıra düzeni koruyacak şekilde tutulmuş ancak boyutlandırma yanlarda geçişlere, ayakucu kısmında toplanmaya olanak tanıyacak şekilde düzenlenmiştir (Görsel 3). Tasar öğeleri ve üretim yöntemleri açısından bakıldığında bağlamda etkili karşılık okunaklıdır (Tablo 3).

Görsel 3. Lefter Küçükandonyadis Anıt Mezarı tasarımı (<http> 1).

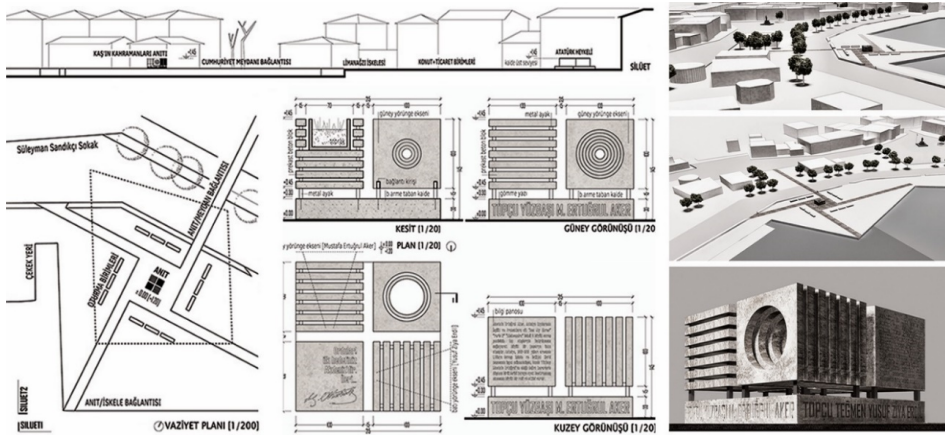
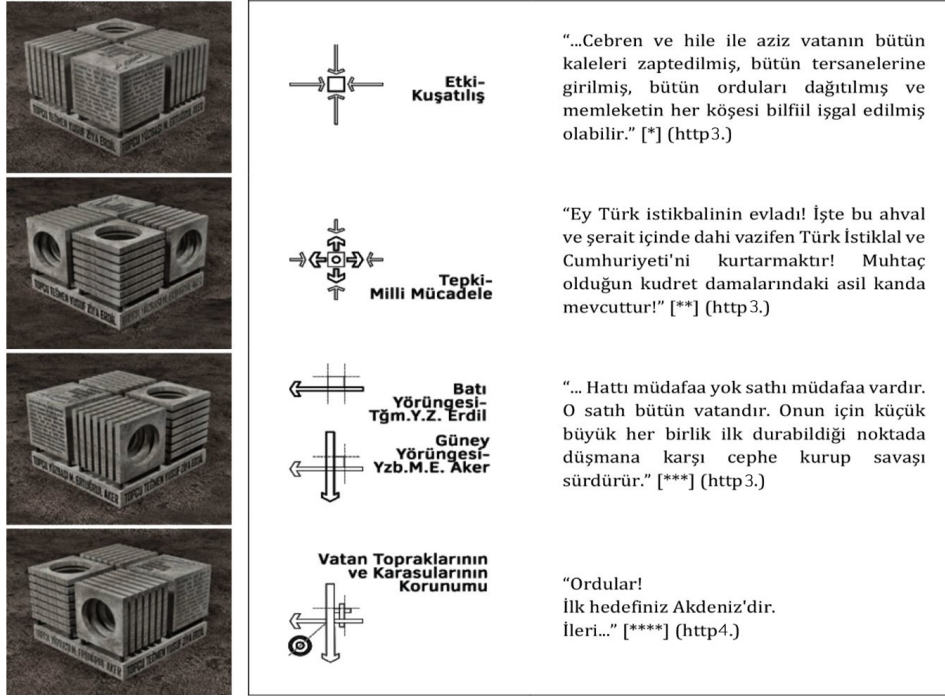
Tablo 3. *Lefter Küçükandonyadis Anıt Mezarında biçimsel değerlerin ifadesel karşılığı.*

MODEL A- Lefter Küçükandonyadis Anıtmezarı					
Biçim Bileşeni	Birleşme	Parçalanma	Ritim	Simetri	Asimetri
P1-Nokta	x odak oluşturma				x koordinat tanımlama
P2-Çizgi		x katmanlara ayırma	x döngüsel tekrar		x süreç farklılıkları
P3-Şekil					x sınırları belirleme
P4-Hacim		x dolu hacim ile varlığın tanımlanması			
P5-Boşluk		x espas ile varoluş/zaman kesişiminin vurgulanması			
<p>P1-Nokta: Yörünge yayları merkezi bir kaçışta birleşerek kurgusal odak oluşturur. Her şeyin tekte birleştiği kaçış, sonsuzluk imgesinde bağlamsal etkiyi güçlendirmektedir. Noktasal merkezin hacim içindeki asimetrik konumu, bir koordinat tanımlayarak -futbol ekseninde kaleye giren bir top temsilinde- asla ıskalanmaması gerekmiş hedef ile özdeşleşmektedir.</p> <p>P2-Çizgi: Yanal yüzeylerde düşey, üst yüzeyde yatay çizgisel etki oluşturan yedi katman tamamlanmışlık ve bütünlük ifadesini taşımaktadır. Yaşamının her evresinde futbol ekseninde kendini bulma hali, ritim ile sağlanan döngüsel tekrar düzeniyle karşılanmıştır.</p> <p>P3-Şekil: Biçimde okunaklı baskın şekiller daire ve kare geometrik tabanlıdır. Dairenin boşlukla/sonsuzlukla özdeşleşmesi ve karenin dolu hacmi/yaşanmış olanı yansıtmaya biçimi yüzeylerin kesişiminde okunaklı kılmaktadır.</p> <p>P4-Hacim: Biçim, parçaların belli tekrarıyla bir araya gelerek oluşturduğu yeni bir düzen etkisinde olduğu kadar asal bir formun -prizmanın- belli aralıklarla deformasyonu ile oluşmuş bir görünümde birlik etkisini oluşturur. Hacmin kendi içindeki dengesi nihai baskın karakter yoğunluğunu belirlemektedir. Dolu hacmin karşılığı varlığı temsil eder.</p> <p>P5-Boşluk: Uzamın tanımladığı bir kütle etkisi oluşur. Boşluğun belli aralıklarla tekrarı kütleyle ritim kazandırır. Yüzeylerin boşluk kurgusu, ifade açısından en az dolu/masif olma hali ile sağlanan kütle kompozisyonu kadar anlamlıdır. Varlık, sonsuzluk temsilindeki boşluk ile görünür kılınır.</p>					

3.2. Model B- Kaş'ın Kahramanları Anıtı

Millî Mücadele'nin özünü oluşturan ilkeleri temel alarak geliştirilmiştir. “Yer”in toprak; toprağın da kahraman Türk Ordusu'nun başarıları ile vatana dönüştüğünü hatırlatmak için alana yaklaşılacak her doğrultuda gözlemciyi terrakota esaslı malzemedan olma bir yol karşılamaktadır. Tıpkı Millî Mücadele'de düşman askeriyle kuşatılan vatanını, satılık gözetmeden kollayan direniş cepheleri gibi burada da ziyaretçileri merkeze taşıyacak dört arter bulunmaktadır. Alana Batı istikametinden gelindiğinde anıta ulaşmadan önce Ulu Önder Atatürk'ün büstünün fark edilmesi için, öneri anıt bu büstün kaidesi yüksekliğinde tutulmuştur. Öneri anıtın konumu, proje alanın tam merkezinde bir pusulaya oturmuşçasına kurgulanmıştır. Bu bağlamda, güney ve batı doğrultuları, Topçu Yzb. M. Ertuğrul Aker'in, Topçu Tğm. Y. Ziya Erdil'in savunduğu cepheleri temsil etmektedir. Dört koldan savunma eylemi tasarımda doğrultu ve koordinatlar tanımlayan, koşut bileşenlerden oluşan strüktürel kuruluş ile karşılanmaktadır. Kurgunun işleyiş dengelerine

göre parçalanması sonucu oluşan kademelenme ve hiyerarşi Güney’de Topçu Yzb. M. Ertuğrul Aker’in, Batı’da Topçu Tğm. Y. Ziya Erdil’in kazanımlarına gönderme yapmaktadır. Vatan topraklarının ve karasularının top atışlarıyla korunuşunu temsil eden yörüngesel işleyiş savunma hattıyla bu şekilde özdeşleşir. Bu noktada, anıtın yörünge yaylarına ait kaçışların birleştiği bir odak niteliğini kazanması hedeflenmiştir (Görsel 4).

Görsel 4. Kaş'ın Kahramanları Anıtı tasarımında metaforun kurgusu (http 2). Atatürk'ün bu bağlamdaki sözleri (http 3) ve (http 4) içerik ve manifesto gelişiminde yorumlanmıştır.

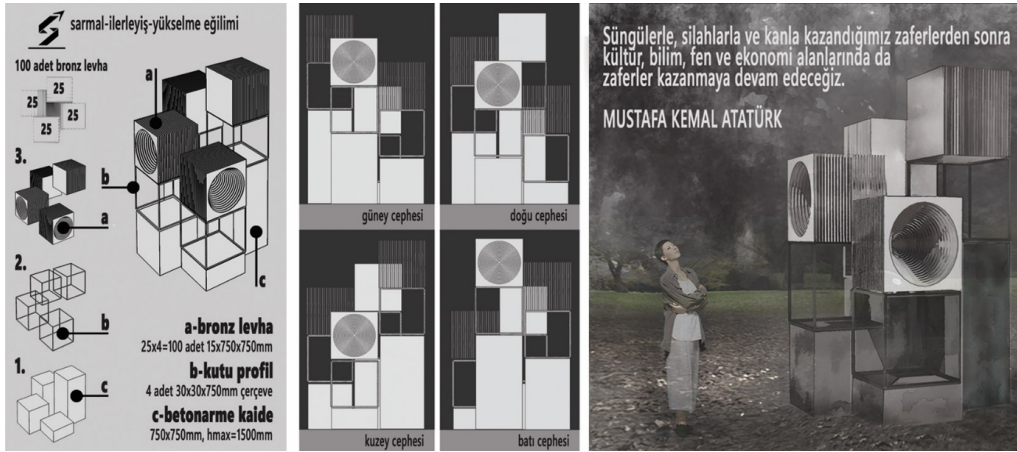
Böylece, her doğrultuda farklı karşılıklarla bu merkezi yörüngeye katılım sağlanabilmektedir. Gerekli açılarda, bağlamsal etkiyi güçlendiren gömme yazı bulunur. Anıtın kuruluşunda merkezdeki kaide ile taban oluşturulması planlanmıştır. Kaide içerisine ara kesiti oluşturan ankrajlar/bağlantı elemanları yerleştirilmektedir. Yörünge yayları kalıplanarak prekast beton olarak oluşturulmaktadır. Blokların stabilitesini sağlamak amacıyla ilk olarak toprak altı kota taban oturtulup, ardından bağlantı ayakları yerleştirilmesi ve blokların eklenmesiyle strüktür yapısal açıdan tamamlanacaktır. Tasarımın civarda yer alan diğer anıt ile bütünleşip yere ait bir parça olarak gelişebilmesi arayışında mevcut Atatürk büstünün kaide yüksekliği ve taban oturma alanı anıtın boyutsal kararlarında belirleyici olmuştur. Öneri anıtın, vatan temsilinde olduğu yaklaşımda, bağlantı yollarında etkin yapı malzemesi olarak pişmiş toprak esaslı malzeme kullanımı ile mutlak tesirin sınırları genişletilmiştir. Yalın peyzajın merkezi kaçma noktasını vurgulayacağı düşüncesiyle anıtın etrafını saran beton platform mevcut haliyle korunmuştur. Alanın yarı mobil oturma birimleri ile çevrenmesi yoluyla kentin ve kentlinin gündelik yaşamına doğaçtan eklenerek dâhil olmak denenmiştir. Tüm bu kararlar bağlamda ifadesel karşılıklar yakalamak için aşağıdaki biçimde araç olmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Kaş'ın Kahramanları Anıtında biçimsel değerlerin ifadesel karşılığı

MODEL B- Kaş'ın Kahramanları Anıtı					
Biçim Bileşeni	Birleşme	Parçalanma	Ritim	Simetri	Asimetri
P1-Nokta	x konum belirleme			x örtüşme	x ağırlık merkezi
P2-Çizgi		x doğrultu oluşturma	x sınırlar kuşatılış		
P3-Şekil					x vurgulama
P4-Hacim	x birlik	x koşutluk	x süreklilik		
P5-Boşluk		x espas kurgusu ile merkeze yönlendirme			
<p>P1-Nokta: Anıtın bir pusula misali olduğu kabulde, cepheler yönleri temsil etmektedir. Her cephede bulunan merkezi kaçış noktası yönlerle bağlantılı bir koordinat tanımlamaktadır.</p> <p>P2-Çizgi: Zemin ve cephelerde baskın olarak ortaya çıkan çizgisel etki bir doğrultu oluşturur. Anıtın vatanla özdeşleştirildiği bir temsilde yol her doğrultuda anıta açılmaktadır.</p> <p>P3-Şekil: Biçimde okunaklı baskın şekiller daire, kare ve dikdörtgen geometrik tabanlıdır. Daire, vatanın cephe doğrultularını ve bu doğrultudaki top atışlarına gönderme yapar. Daireyi fark ettiren espas kurgusudur. Kare ve dikdörtgen biçimli kare şekiller ise vatan toprakları kabulündedir.</p> <p>P4-Hacim: Kütlelini işleyiş dengelerine göre parçalanması sonucu koşut bileşenler ile vatanın dört kıymetli cephesi vurgulanmıştır. Eğim ve radyal referansların yönlendiren, karşılayan bir eksen oluşturmanın ve gözlemciyi istenilen odağa çekmenin aracı olmuştur.</p> <p>P5-Boşluk: Espas kurgusu vatanın cephelerini ve bu cepheler doğrultusunda, Güney'de Topçu Yzb. M. Ertuğrul Aker'in, Batı'da Topçu Tğm. Y. Ziya Erdil'in vatanın Güney ve Batı cephelerinde top atışlarıyla savunmadaki kazanımlarını temsil eder.</p>					

3.3. Model C- Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtı

Çağdaş uygarlığa erişme yolunda birçok engel XX. yüzyıl Türk toplumunda Atatürk'ün ilke ve inkılâpları izinde aşılmıştır. Cumhuriyet'in 100.yılı, bu doğrultuda bir asrının tamamlanışıdır. Bu bağlamda Atatürk'ün “Süngülerle, silahlarla ve kanla kazandığımız zaferlerden sonra kültür, bilim, fen ve ekonomi alanlarında da zaferler kazanmaya devam edeceğiz” (http 5.) sözü ile günümüze taşınan ilkesel yaklaşımı bir manifesto olarak tasarıma yol göstermiştir. Çalışmada, devingen ilerleyiş hali yükselme eğilimindeki sarmal düzen içinde aktarılmıştır. Sarmal, tasarımda zaman dilimlerini birbirine bağlayarak, süreç ve gelişim açısından soyutlanmıştır. Bu noktada, yoktan var olarak ortaya çıkan helezonik hareketin ucu göğe dönük bitişi, aynı ivme ile ilerlendiğinin mesajını içerir (Görsel 5).

Görsel 5. Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtı (http 6).

Öneri anıt, benzer konstrüksiyon detayları içeren, farklı yüksekliklerdeki 4 birimin bir araya getirilmesi yoluyla oluşmaktadır. Her birimde 25 adet levha yer almakta, toplamda 100 adet levha bulunmaktadır. Beton kaide üzerinde -yükseltile- bronz levhaların her biri bir yılı temsil etmektedir. Bu sayısal mevcudiyet ile Cumhuriyetin 100. Yılı vurgulanmaktadır. Strüktür kuruluşunun, 3 aşamada tamamlanması planlanmıştır. Öneri anıtın konumu, plan oturum alanında, bir pusula misali vatan topraklarının ve karasularının sınırıyla özdeşleşir. 4 birimin tanımladığı doğu, batı, kuzey ve güney cepheleleri, çok katmanlı ve koşut bileşenlerden oluşan strüktürel kuruluştaki, bronz levhalar içinde bırakılan yörünge yayları aracılığıyla bu doğrultularda etkili bir odağa dönüşür. İlk aşama, zemin ile arakesiti oluşturan taban kuruluşuna dayalıdır. Batı cephesinde yer alan birim Efeler'in konumu vurgusunda en yüksek modül olarak belirlenmiştir. Bu birimdeki kaide üzerinde Atatürk'ün İstiklal Savaşı'ndan sonraki süreçteki kültür, bilim,

fen ve ekonomi alanlarındaki gelişimin önemi gömme yazı ile işlenerek bağlamsal etki güçlendirilmiştir. Batı cephesinde bulunan en yüksek kaide üzerinde gömme yazı kalıplama yoluyla işlenmesiyle bağlamsal etkinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Görsel 6). Kompozisyon içinde yer alan biçim bileşenlerinin gerek bağımsız kurgusu gerekse birbirleri ile olan doğrultu, yükseklik ilişkileri bu bağlamda anlam üretme arayışını içerir (Tablo 5).

Görsel 6. Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtı tasarımında biçimsel öğelerin farklı doğrultularda kullanımı (http 6).

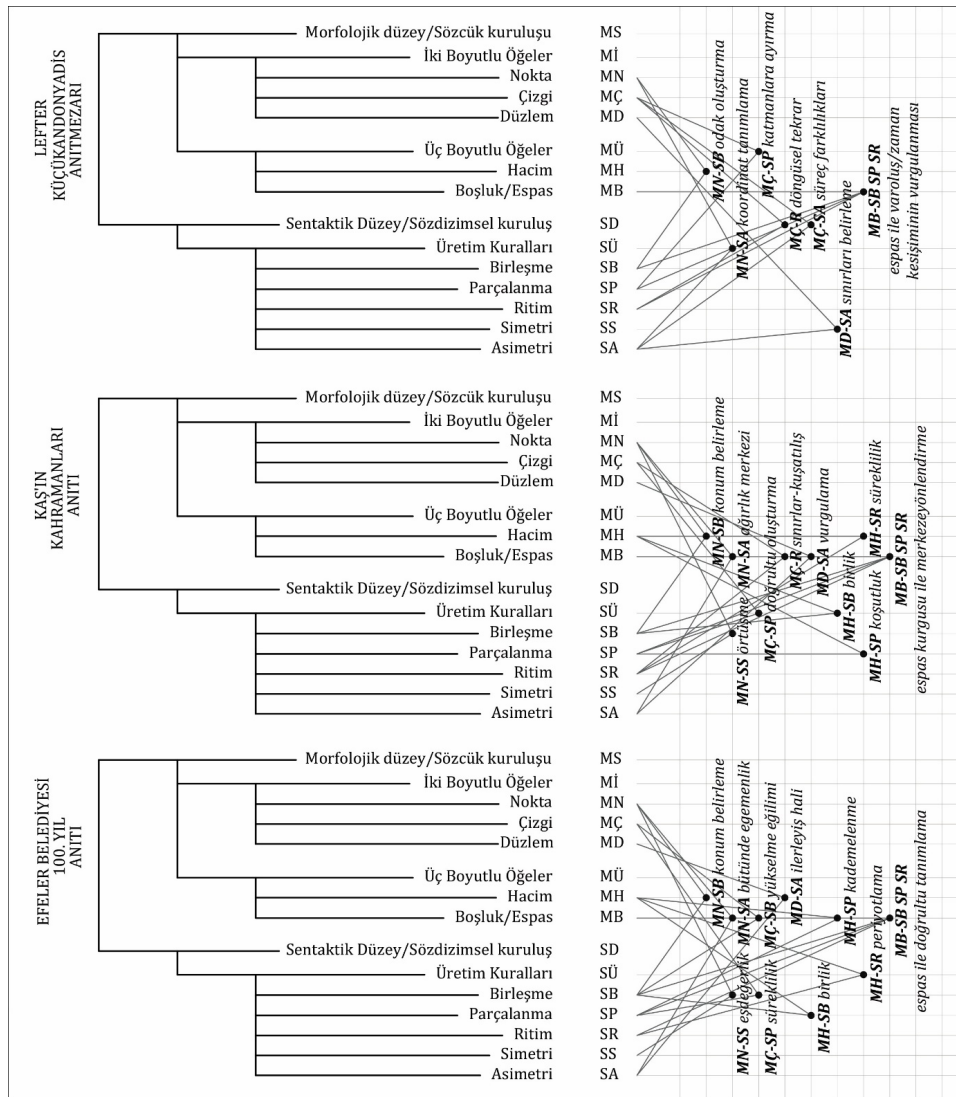
Tablo 5. Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtında biçimsel değerlerin ifadesel karşılığı.

MODEL C- Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtı					
Biçim Bileşeni	Birleşme	Parçalanma	Ritim	Simetri	Asimetri
P1-Nokta	x konum belirleme			x parçalarda eşdeğerlik	x bütünde egemenlik
P2-Çizgi	x yükselme eğilimi	x süreklilik yönsellik	x süreç tanımlama		
P3-Şekil					x ilerleyiş hali
P4-Hacim	x birlik	x kademelenme	x periyotlama		
P5-Boşluk		x espas ile doğrultu tanımlama			
<p>P1-Nokta: Vatanın 4 cephesi olmasında yola çıkarak, 4 doğrultuda odak merkezi oluşturulmuştur. P2-Çizgi: Doğu, Batı, Kuzey ve Güney cephesi temsilinde dört doğrultu tanımlanmıştır. P3-Şekil: Biçimde okunaklı baskın şekiller daire, kare ve dikdörtgen geometrik tabanlıdır. Düşey ve yatay düzlemler doğrultusunda şekil etkisi okunaklıdır. P4-Hacim: 4 ayrı birimin birleşmesi ile tanımlanır. Her birim farklı yüksekliklerde tutulmuştur. Böylece kademelenme ve sarmal etkisi aranmıştır. Batı doğrultusundaki birimin en yüksek kotta bulunması anıtın Efeler'de oluşunu vurgulamaktadır. P5-Boşluk: Cumhuriyet'in 100. Yılı boyunca kültür, bilim, fen ve ekonomi alanlarında yayılarak genişleme eğiliminde olduğu çapı her katmanda genişleyen boşluk kurgusu ile ifade edilmiştir.</p>					

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, anıt tasarım dili kuruluşunda, biçimin semantik karşılığına nasıl dönüştürülebileceğine yönelik literatür taraması yapılmış ve üç adet anıt denemesi bu bağlamda anlambilimsel olarak çözümlenmiştir. Bu bağlamda, seçilen yapıların tasarım dili kural tabanına dönüştürüldüğünde üç yapı özdeş biçimsel öğeler içermesi gereği morfolojik düzeyde nokta, çizgi, şekil, hacim ve boşluktan oluşan dizge üzerinden değerlendirilmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Biçim grameri çözümlerinde ortaya çıkan biçimsel değerlerin ifade karşılıklarının keşitirilmesi

Lefter Küçükandonyadis Anıtmezarı sözdizimsel kuruluşunda birleşme, parçalanma, ritim ve asimetri ile biçimlendirilmiştir. Tasarım dilinde anlam ve yan anlamlarıyla odak oluşturma, varlığın tanımlanması, varoluş/zaman kesişiminin tanımlanması vb. ifadesel karşılıklar yakalanmıştır. Kaşın Kahramanları Anıtı sözdizimsel kuruluşunda birleşme, parçalanma, ritim, simetri ve asimetri ile biçimlendirilmiştir. Tasarım dilinde konum belirleme, doğrultu oluşturma, merkeze yönlendirme vb. ifadesel karşılıklar okunaklıdır. Efeler Belediyesi 100. Yıl Anıtında ise sözdizimsel kuruluşunda birleşme, parçalanma, ritim, simetri ve asimetri ile biçimlendirilmiştir. Tasarım dilinde yükselme eğilimi, süreklilik, kademelenme, ilerleyiş hali vb. ifadesel karşılıklar ön plana çıkmaktadır. Tüm bu dizgesel açılımın öğretisi, formun tanımladığı biçimsel ve düşünsel değerlerin örtük anlamlar kazandığı üzerinedir. Biçim ile taşınan anlam, bu niteliğiyle çeşitlenerek, söylemler ile doğrulanabilen bir örüntü oluşturur.

5. SONUÇ

Çalışma, öznel bakış açısı ve bağlamları ile kurgulanan temsili içeriğin biçim grameri açılımında alt metinlerini okuyarak ve kodlayarak incelenmesini sağlama açısından alana katkıda bulunma arayışını içerir. Gösteren ve gösterilen arasındaki anlambilimsel bağlantıların çözümlenmesi çalışma metodolojisi içinde esas alınmıştır. Ortaya çıkan özdeş değerler görüngüleri öne çıkarmak için kullanılmıştır. Benzer dizilimler, öteki birleşim olasılıkları bağlamında da yoruma açıktır. Bir biçim özelliği, bir anlama karşılık geliyorsa gösteren ile gösterilen arasındaki bağlantılar bulgulara dönüştürülerek sorgulanmıştır. Böylece, nesnelere işaret ettiği temsil değerlerini görmek ve onların anlamlı olmasını sağlayan kurallar ve bağlantılar dizgesine erişebilmek denenmiştir. Bu noktada çalışmadan elde edilen çıkarımlar, başka anıtların ifade dilini okuma açısından biçim dizgesine dayalı bir öneri işleyiş sunmaktadır;

- Biçim topolojisi çeşitliliği, morfolojik, sentaktik ve pragmatik boyutları anlambilimsel açılımı ile “gösteren” / “nesne” tanımlanabilmektedir.
- Morfolojik düzeyde nokta, çizgi, hacim ve espas/boşluk düzeni aracılığıyla sözcük kuruluşu, sentaktik düzeyde kompozisyonu meydana getiren tasar ilkeleri ile sözdizimsel kuruluş, pragmatik düzeyde öğelerin kompozisyon içindeki görevini tanımlayarak fonksiyonel kuruluş biçim grameri açılımında sınıflanabilir.
- “Gösterilen” / “temsilen edilen değer” biçimin ve biçimsel örgütlenme düzeninin bağlam içinde kazanabileceği karşılıklar üzerinden okunaklıdır.
- Tasarım dilinin kodlanışına ve örüntü dizgelerinin algıdaki yansımalarına ulaşmak

için strüktür katmanlarının manifesto, kuruluş ve çevre koşulları ile bütünleşme nitelikleri biçim grameri açılımında incelenebilmektedir.

Tüm bu bulgular, yapısallığın, maddenin biçimlendirilmesi bağlamında temsil yolunu tanımladığını doğrulamaktadır. Formu tanımlayan elementer geometrinin düzeni ve bu yolla taşınan sembolik değerler arasındaki bağ, anlamın epistemik açıdan inşasına temel oluşturur. Biçim, anlamın bilinçli olarak üretilmesini veya anlamın tasarım eyleminin bir sonucu olarak ortaya çıkmasını sağlayan araçtır. Anlamı taşıyan tasarım değerlerinin kuramsal boyutu, strüktürü bir nesne olmaktan öteye taşıyarak, bütüncül bir düzende yorumlamak için bir söz alanı açmaktadır.

KAYNAKLAR

- Alexander, C. (1964). Notes on the Synthesis of Form. Massachusetts: Harvard University Press.
- Arnheim, R. (2007). Görsel Düşünme (Çev: R. Ögdül). İstanbul: Metis Yayınevi.
- Barthes, R. (1986). The Rustle of Language. New York : Hill and Wang.
- Barthes, R. (1996). Eiffel Kulesi (Çev. M. Rifat, S. Rifat). İstanbul: Deneme.
- Borie, A., Micheloni, P. ve Pinon, P. (2019). Form ve Deformasyon (Çev: A. Tümerte-kin). İstanbul: Janus Yayıncılık.
- Ching, F. (2016). Mimarlık: Biçim, Mekân ve Düzen (Çev: S. Lökçe). İstanbul: YEM.
- Chomsky, N. (1956). Three Models for the Description of Language. IRE Transactions on Information Theory, 2,113-124.
- Culler, J. (1985). Saussure (Çev: N. Akbulut). İstanbul: AFA Yayıncılık.
- Dondis A. D. (1973). A Primer of Visual Literacy. Massachusetts: The MIT Press.
- Eco, U. (2019). Mimarlık Göstergibilimi (Çev: F. Akerson). İstanbul: Daimon Yayınları.
- Frankl, V. (2009). İnsanın Anlam Arayışı (Çev: Ö. Yılmaz). İstanbul: Okuyanus Yayınları.
- Genç, A. ve Sipahioğlu, A. (1990). Görsel Algılama-Sanatta Yaratıcı Süreç. İzmir: Sergi Yayınevi.
- Griffin, E.M. (2019). Semiotics of Roland Barthes. A First Look at Communication Theory içinde 320-331 (Ed. E.M. Griffin vd.). New York: McGraw-Hill Education.
- Güngör, H.İ. (2005). Temel Tasar. İstanbul: BDBR Yayınları.
- Heidegger, M. (2011). Sanat Eserinin Kökeni (Çev: F. Tepebaşılı). İstanbul: De Ki Basım Yayım.
- Klee, P. (1961). Notebooks Volume 1 The Thinking Eye. London: Lund Humphries Publishers.
- Köksal, A. (2009). Anlamın Sınırı. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kuban, D. (2013). Lao Tzu. Tao Yolu Öğretisi. Tao Te Ching'in Yorumsal Çevirisi. İstanbul: YEM.
- Kunkhet, A. (2015). Harmonised Shape Grammar in Design Practice (Thesis for degree of doctor of philosophy). US: Staffordshire University.

- Leborg, C. (2006). *Visual Grammar*. New York: Princeton Architectural Press.
- Moussavi, F. (2011). *Biçimin İşlevi* (Çev: P. Derviş). İstanbul: YEM.
- Neuman, L.W. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Çev: S. Özge). İstanbul: Yayınodası.
- Neumeyer, A. (1964). *The Search for Meaning in Modern Art*. Prentice-Hall.
- Onat, E. (2020). *Mimarlık, Form ve Geometri*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Petrova, E. ve Pauwels, P. (2021). On The Meaning of All Things Built. *Intervisie*, 19, 16-19.
- Riegl, A. (2015). *Modern Anıt Kültü* (Çev: E. Ceylan). İstanbul: Daimon Yayınları.
- Saussure, F. (1959). *Course in General Linguistics*. New York: Mc Graw Hill.
- Sayın, T., Gorbon, F. (2009). Mimari Tasarım/Söylem Bütünün Hermenötikselliği. *Tasarım Kuram Dergisi*, 7, 69-81.
- Short, L. (2007). *Peirce's Theory of Signs*. Cambridge University Press.
- Stiny, G. (2006). *Shape: Talking About Seeing and Doing*. MIT Press.
- Stiny, G., Gips, J. (1971). Shape Grammars and the Generative Specification of Painting and Sculpture. *IFIP Congress Proceedings, North-Holland*, s.1460-1465.
- Teboul, O. (2011). *Shape Grammar Parsing: Application to Image-Based Modeling* (Thesis for degree of doctor of philosophy). Paris: Ecole Centrale.
- Tunali, İ. (1998). *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Wong, W. (1972). *Principles of Form and Design*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Yu, Y., Kurt Hong, T., Economou, A., Paulino, G. (2021). Rethinking Origami: A Generative Specification of Origami Patterns with Shape Grammars. *Computer-Aided Design*, 137 (2021) 103029, 1-14.
- Yücebulut, Z. (2004). *Türk Futboluna Adını Yazdıranlar "Onlar"ın Hikayesi*. İstanbul: Kelebek Matbaacılık.
- Zevi, B. (2015). *Mimarlığı Görebilmek* (Çev: A. Tümertekin). İstanbul: Daimon.

İnternet Kaynakları

- http 1. <https://konkur.istanbul/projeler/213-sira-numarali-proje-50738-lefter-kucukan-donyadis/> (Erişim tarihi: 19.02.2024).
- http 2. <https://www.yarismo.org/arsiv-detay.php?id=380&yarisma=-kas%E2%80%99in-kahramanlari-aniti-tasarim-yarismasi> (Erişim tarihi: 19.02.2024).
- http 3. <https://www.tdk.gov.tr/genel/ataturkun-genclige-hitabesi/> (Erişim tarihi: 10.01.2021).
- http 4. <https://www.atam.gov.tr/nutuk/savunma-hatti-yoktur-savunma-sathi-175-var-dir> (Erişim tarihi: 05.01.2021).
- http 5. <https://www.atam.gov.tr/duyurular/ekonomi-ve-kalkinma> (Erişim tarihi: 20.04.2023).
- http 6. <https://www.arkitera.com/proje/katilimci-efeler-belediyesi-cumhuriye-tin-100uncu-yili-anit-heykel-yarismasi-2023/> (Erişim tarihi: 19.02.2024).